

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ενας λαός θρύνεται άμα
είδη πως δὲ φοβάται τὴν
ἀλήθεια. — ΨΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλώσσα ἔχει τοὺς φν
οικους τῆς πατρὸς.
ΣΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΣΤ'.

ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΚΗ 24 ΤΟΥ ΤΡΥΓΗΤΗ 1908

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΗΣ ΑΡΙΘΜ. 2

ΑΡΙΘΜΟΣ 306

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΙΑΓΚΟΣ ΧΑΤΖΗΣ. ΟΙ κοινοί της — Η ιδιοκυβέρνησις.
ΚΟΥΛΟΥΒΑΤΟΣ. Φιλολογικά σημειώματα. — Για κά-
πια Ρωμαϊκά δράματα.
ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΙΣΣΑ. Παραμύθι Φιλανθέζικο.
ΑΔΑΚΑΙΟΣ. Άσμα άσμάτων.
Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ. Θεατρικά. — Τὰ πρωτό-
τυπα.
ΕΙΣΑΙΙΟΣ ΓΙΑΝΙΔΗΣ. Άπορίες.
THOMAS. Δυό λόγια.
Ο ΝΟΥΜΑΣ. Μιά για πάντα.
ΠΑΡΑΪΡΑΦΑΚΙΑ — Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — ΧΩΡΙΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΜΙΑ ΓΙΑ ΠΑΝΤΑ

Οι φημερίδες δὲς, οἱ Ἀθηναῖκες δά,
γράφανε καὶ ξαναγράφανε τώρα τελευταία πὼς
δὲ «Νουμάς» ἔπαψε, πέθανε, ψόφησε, πὼς τὸν
ἔπαψε κάποιο κομμάτι τῆς Δημοτικῆς, πὸν
πότε τὸ στήσανε σὴν Τουρκία, πότε τοῦ δίνα-
νε δρόμο γιὰ τὴ Γαλλία, πότε τὸ στέλνανε σὴν
Ἀγγλία, καὶ τὸ γυρίζανε τὸ ἔρημο αὐτὸ τὸ
Κομμάτι, σὰν κανέναν Ἀτσιγγάνο, ἀπὸ δῶ
καὶ ἀπὸ κει — καὶ κλαίγανε γιὰ τὸ θάνατο τοῦ
«Νουμά» καὶ γελοῦσαν καὶ κοροδεύανε καὶ ἀ-
ραδιάζανε χίλιες δυὸ ἐξυπνάδες καὶ ἀνοησίες.
Μερικὲς, γράφανε, πὼς τὸ μάθανε τὸ καλὸ
χαμπέρι ἀπὸ τὴν Ἡδὴ καὶ οἱ «Ψαυροὶ» (8
τοῦ Τρυγητῆ) λάβανε γράμμα, λέει, ἀπὸ τὸ
Γύθειο (μὴ χειρότερα!) πὼς ψόφησε δὲ «Νου-
μάς» ὅστερ' ἀπὸ μιὰ ἀνήλεθ ψυχαραλολου-
σίαν!!!! Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ σταν, τὸν πε-
ρασμένο Μάη, ταξίδεψε γιὰ λίγες μέρες ὁ διευ-
θυντὴς τοῦ «Νουμά» ἴσαμε τὴν Πόλη. «Πῆ-
γε, γράφανε, καὶ γιὰ νὰ παρακαλέσει νὰ μὴ
τὸν πάνθουνε» σὰ νῆτανε ὁ διευθυντὴς τοῦ
«Νουμά» κανένας τειλωνοφύλακας καὶ τὸ κο-
μμάτι αὐτὸ τὸ ἀόρατο κανένας Βεζύρης. Καὶ
γράφανε μάλιστα πὼς παύτηκε ὁ Ταγκόπουλος
ἀπὸ διευθυντῆς τοῦ «Νουμά» καὶ πὼς διορί-
στηκε σὴν «κενωθεῖσαν» θέση ὁ Ρήγας Γκόλ-
φης.

Οἱ φημερίδες δὲ φαίνε καθόλου γράφουν
δὲ, τι τοὺς λένε. Καὶ ὑπάρχουνε δυστυχῶς με-
ρικοὶ πὸν λένε, πὸν δὲν ἔχουν ἄλλη δουλιὰ
παρὰ νὰ λένε, πὸν ὁλοένα λένε, πὸν βρι-
σκουνε γούστο, πὸν χορταίνουν, πὸν παχαί-
νουνε λέγοντας. Γι' αὐτοὺς λοιπόν, καὶ ὅχι γιὰ
τις φημερίδες, ἀναγκαστήκαμε νὰ κάνουμε μιὰ
γιὰ πάντα τὴν ἀκόλουθὴ δήλωσι: Πὼς δὲ
«Νουμάς» δὲ βγαίνει ἀπὸ δῶ καὶ ὁμπρὸς τα-
χυικά, καθὼς πάντα, καὶ δὲ διευτύνεται καὶ
τώρα, καθὼς καὶ πάντα, ἀπὸ τὸν Ταγκόπουλο.

Τίποτα ἄλλο δὲν ἔχουμε νὰ προσέσουμε.
Κι ἂν ξαναγράφουνε γιὰ τὸ ἴδιο ζήτημα, τοὺς

δίνουμε τὸ λόγο μας πὼς δὲ δὲ ξαναπαντήσου-
με. Κεῖνοι δὲ οὐρλιάζουν καὶ μεῖς δὲ δου-
λεύουμε. Καὶ ἡ δουλιὰ μας θάναὶ ἡ καλύτερη
καὶ ἡ τιμιότερη ἀπάντησι στὰ οὐρλιάσματά
τους.

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

Η ΙΔΙΟΚΥΒΕΡΝΙΑ

Τότες μόνε εἶναι λίφτερο ἓνα κράτος ὅταν ὁ λαὸς
μπορεῖ νὰ ἐκλέγη ὁ ἴδιος τοὺς κυβερνήτες του, νὰ ἔ-
πιτηρῇ καὶ νὰ κρίνη τὸ φέσιμό τους μ' ἄλλα λόγια
σὰν ἰδιοκυβερνίεται ὁ ἴδιος. Καὶ ἰδιοκυβερνίεται ἀληθι-
νὰ ὁ λαὸς ὅταν ξέρη ποιούς ἐκλέγει καὶ γιὰ τί τοὺς
ἐκλέγει, ὅταν ξέρη τί ζητεῖ ἀπ' αὐτοὺς καὶ μπορεῖ
νὰ καταλάβῃ ἂν φέρουνται σύμφωνα μὲ τις ἰδέες
του. Μὰ δὲ φταίνει μόνε τοῦτο γιὰ νὰ μπορεῖ λέ-
φτερα νὰ προκόψῃ πρέπει νὰ μπορῇ νὰ βολέψῃ τὰ ἰ-
διαίτερα του στὸν τόπο του ὅπως τὸ κρίνη καλῆτερο
μὰ καὶ νὰ εἶναι ἄξιος νὰ βρισκῇ ποῖο εἶναι τὸ σω-
στό. Καὶ τοῦτο μόνε μὲ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς κοι-
νότητος μπορεῖ νὰ γίνῃ.

Μιὰ κ' ἰδιοκυβερνίεται σὴν κοινότητά του ὁ
λαὸς ἔχει σφέρο νὰ διαλέγῃ τοὺς πιὸ ἄξιους πὸν νὰ
φροντίζουνε γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου του μπορώντας
συνάμα νὰ κρίνη τὴν ἀξιοσύνη τους. Ἐχει πάντα
στὸ νοῦ του τὸ σφέρο τῆς κοινότητος καὶ δὲ γε-
λιέται ἀπὸ τὰ παχιά λόγια οὔτε παρασέρνεται ἀπὸ
τὰ ρουσφέτια πὸν τοῦ ρίχνουνε, σὰν κόκκαλο νὰ
γλύψῃ, ἐκεῖνοι πὸν κάμανε δουλειὰ τους τὴν πολι-
τικὴ. Ὅσο πιὸ ἀνεξάρτητη εἶναι ἡ κοινότης τόσο
καὶ πιὸ πολὺ συνεδύνονται οἱ κάτοικοι ἀνάμεσὸ τους
καὶ φροντίζουνε γιὰ τὸ καλὸ καὶ γιὰ τὴν προκοπὴ
του. Τὸ σύστημα τῆς κοινοτικῆς ἰδιοκυβερνίας ἀσφα-
λίζει τὴν ἀληθινὴν λεφτεριά στὸ λαὸ καὶ κάνει τὰ
ἄτομα νὰ φροντίζουνε, συνειδητὰ καὶ ἀξιοπρεπῶς, γιὰ
τὴν πατρίδα.

Γιὰ ὅλους τοὺς λαούς εἶναι καλὴ ἡ κοινοτικὴ
ἰδιοκυβέρνησις γιὰ τοὺς Ρωμαίους ὅμως εἶναι ἀπαραί-
τητη. Ἀπὸ τὴν βία τὸ Ρωμιοὺ καὶ τὸν ἔκαμε νὰ
μείνῃ πάντα ὁ ἴδιος μέσα στοὺς αἰῶνες καὶ μέσα
στὸ τόσο ἀνακάτωμα πὸν γίνηκε. Μόνε μὲ τὴν ἀνε-
ξάρτητη κοινότης μπορεῖ νὰ καλοκυβερνηθῇ ὁ Ρω-
μιὸς καὶ νὰ προκόψῃ. Πάρε ἀπὸ τὸ Ρωμιοὺ τὴν ἰδιο-
κυβέρνησις καὶ θὰ τότε διῆς νὰ μὴ φροντίζῃ γιὰ τί
πατις δὲα τότες τὰ προσμένει ἀπὸ τὸ κράτος καὶ οὐ-
τε τὸ δαχτυλάκι του κουνεῖ, ἀπατός του, γιὰ τὸ
καλὸ τοῦ τόπου. Δὲ βλέπει, δὲν μπορεῖ νὰ διῆ τὴν

ἀνάγκη τῆς θυσίας γιὰ γενικὲς καὶ θεωρητικὰς ἰδέες
ὅταν δὲν εἶναι συνεδεμένους μὲ μιὰ ὠφέλεια χεροπια-
στὴ γιὰ τὸν τόπο τοῦ πὸν νὰ τῆνε βλέπῃ ἀπὸ κοντά.

* *

Ἡ ἀξιοσύνη τοῦ Ρωμαίου νὰ ἰδιοκυβερνίεται τοῦ
εἶναι πατροπαράδοτη, εἶναι μέσα στὸ αἷμα του, καὶ
ἀπὸ τὴν ξεχωρίζει ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους λαούς καὶ
μάλιστα ἀπὸ τοὺς γειτόνους του. Πάντα καὶ παν-
τοῦ, ὅποτε μποροῦσε, ὅσες δυσκολίες καὶ ἂν ἔβρισκε
κατῶρθανε νὰ βαστάζῃ, μὲ τὰ ἔθιμά του, καὶ
τὴν ἰδιοκυβέρνησις τοῦ χωριοῦ του.

Ὁ ἀρχαῖος κόσμος πῆθανε καὶ ἀπὸ τις πλούσιες
καὶ τρανὲς αὐτόνομες πολιτεῖες ἄλλες καταστρεφτή-
κανε, ρημαχτήκανε καὶ κατκιντήσανε ἀσήμεντα καὶ
φτωχικὰ χωριουδάκια, καὶ ἄλλες ὁλοτέλα χυθῆκανε.
Τὰ παλάτια, οἱ μαρμαρωτοὶ ναοὶ καὶ τ' ἀριστουρ-
γήματα τῆς τέχνης γκρεμίσανε, μὲ τὸν καιρὸ, καὶ
θρουβαλιαστήκανε. Τὸ χῶμα σκέπασε τοὺς δοξασιέ-
νους τόπους καὶ τὸ χορτάρι φύτρωσε ἐκεῖ πὸν λα-
τρέβανε τοὺς ἀθάνατους πὸν πεθάνανε. Οἱ κάτοικοι
σκορπιστήκανε καὶ λογιῶς βάρβαροι διαγομίσανε τὴ
χώρα. Ὅλα ἀλλάζανε, καινούριες πολιτεῖες χτι-
στήκανε καὶ ἄλλους θεοὺς οἱ κάτοικοι λατρεύανε. Τὴ
λεφτεριά του τὴν ἔχασε καὶ λογιῶς ἀφεντάδες προ-
σκύνησε, ἓνα ὅμως πράμα δὲν ἔχασε ὁ λαὸς ὁ δὲ-
λιος καὶ κατατρεμένος.

Δὲν ἔχασε τὸ μυστικὸ του, πὸν εἶχε βαθιὰ ρι-
ζωμένο στα σωθικά του μέσα καὶ ἄμα κατῶρθανε
νὰ μορφώτῃ ἓνα συνοικισμό, μικρὸ ἢ μεγάλο, ἐμίσως
τὸ κατάφερνε νὰ ὀργανωθῇ καὶ νὰ κυβερνηθῇ μὲ τὸ
ἴδιο πάντα σύστημα. Ἀρχοὶ διαλεγμένοι μέσα ἀπὸ
τις καλῆτερες φαμελίες καὶ πὸν ἐκλεγόντανε γιὰ ἓνα
διορισμένο καιρὸ. Ἀρχοὶ πὸν δουλειὰ τους εἶτανε νὰ
φροντίζουνε γιὰ τὴν προκοπὴ, τὴν καλητέρεψι καὶ
τὴ σωτηρίαν τοῦ τόπου, νὰ διαφεντέθουνε καὶ νὰ ὑ-
περασπίζονται τοὺς πατριώτες τους. Τέτοιες εἶτα-
νε οἱ αὐτοπόλιες, οἱ αὐτόνομοι πολιτεῖαι τῆς ἀρχαίας
Ἑλλάδας. Ἐτοὶ λίφτερες νὰ ἰδιοκυβερνιῶνται τις
ἀφήκανε οἱ Ρωμαῖοι, κ' ἔτσι βασταχτήκανε σὴν
Βυζαντινὴν ἐποχὴ ἡ Σαλονίκη, ἡ Μονεβασία, τὰ
Γιάννενα, οἱ Μονάδες τῶν χωριῶν κ' οἱ λογιῶς Μη-
τροκομίες. Ἐτοὶ ἰδιοκυβερνήτη βρῆκανε τὴ Ρωμιο-
σύνη κ' οἱ Φράγκοι καὶ μόνε σὰ συμφωνήσανε πὼς θὰ
σεβαστοῦνε τὰ ἔθιμά της καὶ τὰ συστήματά της
μπερῆσανε νὰ ὑποτάξουνε τὴ χώρα:

«Ἐπῆκας συμβίβασιν μετὰ τὸν Καμπανίτην.
» Ὅτι ὅλα τὰ ἀρχοντόπουλα ὅπου ἔχουσι προνομίους
νὰ ἔχουσιν ὁ καθὲς εἰς πρὸς τὴν οὐσίαν ὅπου εἶχε
τὴν ἀνθρωπιάν καὶ τὴν στρατιάν τὴν νὰ τοῦ ἐνε-
μέσει καὶ οἱ χωριάτες τῶν χωριῶν νὰ στέκουν ὡ-

«σάν τους ηῦρην», λένε τὰ χρονικά τοῦ Μωρέως. Καὶ δὲν μπορούσαν οἱ Φράγκοι νὰ κάμουν ἄλλιως γιατί ὁ λαὸς μὲ κανένα τρόπο δὲ θὰ δεχότανε τὸν καινούριο ἀφέντη: «Ἐπειδὴ πρῶτον νὰ ἀπέθαναν καὶ νὰ πτοῦν ἐκκληρήσουν παρὰ νὰ τοὺς ἐβγάλασιν ἐκ τῆς συνήθειας ὅπου εἶχαν». Ἀπὸ τὰ προνόμια τὰ σε βαστήκανε οἱ Βενετσιάνοι, ἂν καὶ κάθε πρόφαση γυρέβανε γιὰ ν' ἀνακατωθοῦν στὴν ἐσωτερικὴ κυβερνία τοῦ κάθε τόπου καὶ μὲ κάθε τρόπο πασιζάνε νὰ πάρουν ἀπὸ τοὺς ντόπιους τὴν κυβερνία τῆς πατρίδας τους. Γι' αὐτὸ ὅσο κι ἂ βαστάχτηκε ἡ ἰδιοκυβερνία στὶς Βενετσιάνικες χώρες δὲν μπόρεσε ὅμως νὰ προκόψῃ ὅσο προκόψανε οἱ κοινότητες σὲ κείνα τὰ μέρη ποὺ κρατοῦσε ὁ Τούρκος.

Γιατί κι ὁ Τούρκος στὶς πιὸ πολλές πολιτείες ποὺ κυρίεψε δὲν πείραζε τὰ προνόμια καὶ ἄφισε στὸ λαὸ νὰ κυβερνιέται μὲ τὸν τρόπο ποὺ ᾔθελε. Ἔτσι κ' οἱ κάτοικοι βολεδόντανε ὅπως μπορούσαν μὲ τὸν κατακτητὴ καὶ ὁ Τούρκος ἔμενε σὶὸ ραχάτι του, φτάνει νὰ μαζέβε τὸ χαράτσι. Ὁ λαὸς καταλάβε τοῦ Ἀγά τὴν ἀδυναμία: τότε τὰίξε, τότε μπούκωνε ἀπὸ παραδες καὶ κείνος τὸν ἄφινε λήφτερο νὰ κυβερνιέται ὅπως ᾔθελε σὶὸ ἡωριὸ του.

Λίγο λίγο καὶ πολιτείες ποὺ παρθήκανε χωρὶς συνθήκες, ἡ ποὺ ὕστερα ἰδρυθήκανε κατωρθώσανε, ἡ μὲ παραδες ἡ μὲ ἄλλα μέσα, νὰ πάρουν προνόμια καὶ νὰ θεμελιώσουν ἰδιοκυβερνήτες κοινότητες. Ἔτσι

1773 ὁ Γιάννης Οἰκονόμου, ἀπλὸς παππας, κατάρθωσε, μὲ τίς φιλίες ποὺ εἶχε στὴν Πόλη, κ' ἐβγαλε ἕνα φερμάνι γιὰ τὸ Ἀἰθαλί, τίς Κυδωνίες, νὰ εἶναι ὁλότελα ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸ Ντερέμπεη, καὶ μόνε νὰ εἶναι ὑπόχρεη ἡ κοινότητα νὰ πλερώνῃ 48, 000 γρ. χρονικῆς. Κι ὅχι μόνε δὲν μπορούσε Τούρκος νὰ κάτῃ στὸ Ἀἰθαλί μὰ οὔτε νὰ περᾶσουν οἱ στρατιωτικοὶ ἀπὸ καὶ εἶχανε τὸ δικαίωμα καὶ τὸν ἴδιο τὸν Καντὴ ἡ κοινότητα ἔπρεπε νὰ τὸν ἐκλέξῃ⁽¹⁾.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο παρουσιάστηκε ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ παράδοξα φαινόμενα ποὺ μπορεῖς νὰ παρατηρήσῃς μελετώντας τὴν ἱστορίαν. Κάτω ἀπὸ ζυγὸ, ποὺ τόσο βαρὺ καὶ σκληρὸ δὲν εἶδε κανένας λαὸς, ἀνθίσανε μιὰ τέτοια θαυμαστὴ κοινοτικὴ ἰδιοκυβερνία, ποὺ σὲ πολλὰ, ὅχι μόνε ἐμεῖς μὰ καὶ πολὺ πιὸ προδεμένα κράτη μπορούνε νὰ πάρουν μαθήματα πρακτικῆς καὶ φρόνιμης κυβερνίας. Τάχῃ ὁ Gladston, σὰ διέβασε τὸ πολίτευμα ποὺ εἶχανε οἱ Χιώτες δὲ

σύστησε σὲ κεινούς ποὺ καταγίνονται στὶς κοινωνικο-λογικὲς καὶ πολιτικὲς ἐπιστῆμες νὰ τὸ σπουδάζουνε καὶ νὰ πάρουν ἀπ' αὐτὸ μαθήματα; (2)

Πολλοὶ ποὺ ἔτυχε νὰ μελετήσουνε τίς κοινότητες καὶ τὸν τρόπο ποὺ κυβερνιόντανε στὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας, μὴ γνωρίζοντας πὼς ἡ ἰδιοκυβερνία εἶναι ψυχρόρητο τῆς Ρωμισσύνης, ἀπορήσανε καὶ μὴ μπορώντας νὰ ζητήσουνε τὸ πρᾶμα πιστέψανε πὼς τίς γέννησε ἡ Τούρκικη ἀπολυταρχικὴ διοίκηση. Ἦν προσέχανε ὅμως θὰ βλέπανε πὼς αὐτὴ ἡ προκοπὴ στὴν ἰδιοκυβερνία δὲν εἶτανε μοναδικὸ φαινόμενο στοὺς Ρωμιούς τῆς Τουρκίας, μὰ, πὼς οἱ κοινότητες προδίδανε καὶ στὶς χώρες ποὺ κρατοῦσαν οἱ Βενετσιάνοι, θὰ βλέπανε πὼς οἱ Ἑλληνικὲς κοινότητες τοῦ ἐξωτερικοῦ, στὸ Τριέστι, στὴ Βενετιά, στὴν Ὀντέσσα καὶ ἄλλου ἰδιοκυβερνόντανε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, καὶ πὼς ὅλες προκόφτανε, θὰ βλέπανε καὶ ὁ λαὸς πὼς μόνε οἱ Ρωμιὸι καταφέρνανε νὰ κάνουν ἰδιοκυβερνήτες κοινότητες ἐνῶ οἱ ἄλλοι λαοὶ Ἀρμένιοι, Βουργάροι, Βλάχοι, Τοῦρκοι κ. ἄ. κ. ἄ. δὲν τὸ καταφέρνανε καθόλου. Καὶ χωρὶς νὰ προσέξῃς στὴν ἱστορίαν μόνε αὐτὴ ἡ ἐξαιρετικὴ προκοπὴ φτάνει γιὰ νὰ καταλάβῃς πὼς κάποια ξεχωριστὴ ἀξιάδα ἔχει ἡ Ρωμισσύνη στὴν ἰδιοκυβερνία.

Σὰ θελήσῃς ὅμως νὰ μελετήσῃς τοὺς λαοὺς ποὺ κατοικοῦν στὴν Ἀνατολὴ καὶ νὰ ξεδιαλύσῃς τὰ φυσικὰ τους θὰ διῆς πὼς ἐκεῖνο, ἴσια ἴσια ποὺ ξεχωρίζει τὴ Ρωμισσύνη ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἶναι αὐτὴ ἡ ἀξιοσύνη, αὐτὴ ἡ ἀνάγκη ποὺ νοιώθει μέσα της νὰ μορφώσῃ ἰδιοκυβερνήτες κοινότητες μεγάλες ἢ μικρές, τέλειες ἢ ὅχι, ἀδιάφορο.

Οἱ Βουργάροι κ' οἱ Βλάχοι δὲν εἶχανε καμμιά ὀργάνωση ἐθνικὴ ἢ κοινοτικὴ, εἶτανε ἀπλὰ κοπάδια ποὺ ἔτυχε νὰ βρίσκονται μαζὶ σ' ἕνα μέρος καὶ δουλεύανε, ἀδιάκοπα σκυφοί, σὰ νὰ εἶτανε πλασμένοι μόνε γιὰ νὰ δουλεύουν τὸν ἀφέντη τους: Ὁ Νοτιοσλάβος (Σέρβος Μαυροβουνιώτης κλπ.) ἔχει γιὰ πρώτη βάση στὴν ἐθνικὴ του ὑπόσταση τὴ Ζαντρούγα, εἶδος πατριαρχικοῦ συνοικισμοῦ μὲ κοινοκτημοσύνη ὅπου ὁ ἀρχηγὸς κυβερνᾷ μὲ ἀπόλυτη ἐξουσία καὶ ποὺ ἡ ἀρχὴ περνᾷ κληρονομικὰ στὸ γερωντότερο, καὶ μόνε ἀπὸ τὸ σύστημα τοῦ Ζαντρούγα εἶναι ἀρκετὸ νὰ ξεχωρίσῃ τοὺς νοτιοσλάβους ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς. Ἔτσι κ' ἡ ἰδιοκυβερνία τῆς κοινότητας, μπορεῖ νὰ λογαριαστῇ γιὰ τὸ ξέχωρο μὲ

σεῖδι τῆς Ρωμισσύνης. Γι' αὐτὸ ὅπου μπόρεσε λήφτερο νὰ μορφωθῇ ἡ ἰδιοκυβερνία ἐκεῖ καὶ πρόκοψε ὁ Ρωμιός, κι ὅποτε μωδίστηκε ἡ λεπτέρια τῆς κοινότητας τότες βρίσκεις καὶ ξεπεσμό.

* *

Κατὰ τὰ μέρη καὶ κατὰ τὴν ἀνάγκη ἡ Ρωμισσύνη λογῆς συστήματα κυβερνητικὰ ἐφάρμοσε. Παντοῦ ὅμως, δὴ πρᾶματα θὰ ξεχωρίσῃς ὅσο ἀνόμοια καὶ ἂ φαίνονται τὰ συστήματα ποὺ ἐφαρμοστήκανε, ἕνα, ποὺ πάντα τοὺς πρωτάρχους τῆς κοινότητας, μὲ δὲ ὄνομα καὶ ἂν τοὺς καλοῦσαν, δημογέροντες, πρωτόγεροι, γέροντες, κάλιοι, προεστοί, σύντυχοι, κοτζαμπασήδες ἢ ὅτι ἄλλο, τοὺς παίρνανε πάντα ἀπὸ τίς νυκοκυρτίες φαμελίες, ἀπὸ τὸ ἀρχοντολόι, καὶ δέφτερο, ποὺ πάντα τοὺς ἄρχους τοὺς ἐκλέγανε μ' ἕνα τρόπο ἐμμεσο καὶ κλημακωτὸ: τὰ πιὸ μικρὰ ὁμαδιᾶσματα, ἐνορίες, χωριά, ἐκλέγανε ἀντιπρόσωπους ἀπὸ τοὺς νυκοκυραίους καὶ αὐτοὶ ἐκλέγανε τὴν κεντρικὴ ἀρχή. Τὸ σύστημα αὐτὸ ἄλλου πιὸ λήφτερο, ἄλλου πιὸ περιορισμένο βαστάχτηκε παντοῦ σ' ὅλες τίς κοινότητες.

Ποτές κληρονομικὴ ἀρχὴ μὰ καὶ ποτές γενικὴ καὶ ἄμεση ψηφοφορία. Πού καὶ ποὺ καὶ πότε γενήκανε μερικὲς ἐξαιρέσεις εἴτε προπαθείες γιὰ νὰ βαστάχτῃ ἡ ἐξουσία στὴν ἴδια φαμελιά, ὅπως στὴ Μάνη, ἡ νὰ πάρουν τὴν ἐξουσία ἀπὸ τὸ ἀρχοντολόι καὶ νὰ ἐκλέξῃ ὁ λαὸς κατεφτείας τοῦ ἄρχου, ὅπως στα ναυτικὰ νησιά, μὰ τὸ πρᾶμα δὲ βάσταξε πολὺ καὶ πάλι γυρίσανε στὸ παλιὸ πατροπαραδοτὸ σύστημα.

Στὶς μικρὲς κοινότητες ὅλοι οἱ κάτοικοι καθεεὶν μῆνες ἢ καθε χρόνο μαζεδόντανε στὸν ἀβλόγυρο τῆς ἐκκλησίας ἢ στὸ κελὶ κ' ἐκλέγανε τὴν καινούριαν δημογεροντίαν, στὶς μεγαλύτερες ὅμως, οἱ ἐνορίες καὶ τὰ χωριά ἐκλέγανε, τὸ καθένα, ἀπὸ ἕνα ἢ καὶ πιότερους γέροντες καὶ αὐτοὶ ἐκλέγανε ἀνάμεσὸ τους τὴν δημογεροντίαν τῆς κοινότητας. Ἡ δημογεροντία εἶτανε διορισμένη γιὰ ἕνα χρόνο μὰ μπορούσαν νὰ ἐκλέξουνε ξανά τὴν ἴδια, καθὼς πάλι, ἡ κοινότητα εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πάψῃ καὶ στὴ μέση τῆς χρονίδος ὅποιο δημογέροντα δὲν ἔρεσε.

Ἡ δουλειὰ τῆς δημογεροντίας εἶτανε διπλή, εἶχε τὴν οικονομικὴ διαχείριση τῆς κοινότητας εἶχε καὶ τὴν ἀστυνομικὴ ἐπίβλεψη. Κάθε χρόνο οἱ προεστοὶ ἔπρεπε νὰ βρῶναι τὰ χρήματα γιὰ τὰ βασιλικά δασύματα, γιὰ τὰ μπαξίσια στοὺς πασάδες, γιὰ τοὺς ντεριμπήδες, καὶ ὅτι ἄλλο λουφὲ μπορούσε νὰ βρε-

1) Μικρὰ Ἀσία. Στ. Ἀντωνοπούλου σελ. 192.

2) Χιὰκὰ ἀνάλεκτα Κανελλᾶκη σελ. 508 σημ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΓΙΑ ΚΑΠΙΑ

ΡΩΜΑΙΪΚΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

Γιὰ τὰ δραματικὰ ἔργα τοῦ Ταγκόπουλου γραφτήκανε τόσα ποὺ θὰ φαινόμενα κοντόθωρος ἂν κ' ἰγὼ ἐρχόμουν νὰ τὰ μελετήσω καὶ νὰ τὰ ἀναλύσω σχολαστικὰ καὶ σύμφωνα μ' αἰσθητικούς κανόνες ποὺ μὰς κληρονόμησαν πεθαμένες πιὰ ἐποχὲς τῆς τέχνης καὶ ποὺ κανένα νταραβέρι δὲν ἔχουνε μὲ τὴ ζωντανὴ ζωὴ τοῦ σύγχρονου κόσμου καὶ περισσότερο τῆς σύγχρονης δικῆς μας κοινωνίας. Γι' αὐτὸ ὅχι μερικὰ τὸ δεῖνα ἢ τὰδε ἔργο τοῦ ἀλλὰ γενικὰ τὸν ποιητὴ θὰ ἤθελα νάντικρύσω, καὶ νὰ ψυχολογήσω σ' αὐτὲς τίς γραμμὲς τὸν ἄνθρωπο σὰ μέλος

καὶ σὰν καθρέφτη τῆς ζωντανῆς κοινωνίας ποὺ τὸν τριγυρίζει, καὶ τὸ ἄτομο σὰ μιὰ ψυχικὴ δύναμη ποὺ ὁ ἀληθινὸς τεχνίτης τὴν κλείνει μέσα στὸ στήθος τοῦ πρὶν ἀκόμα γνωριστῇ κατὰ βάθος μ' ὅλα τὰ μυστήρια τῆς τέχνης τοῦ καὶ ποὺ τὸ ὑποψίσματος τῆς ὑπαρξῆς τῆς, ἀφίνει τὸν ἀνεπηρέαστο ἀπὸ κάθε σχολαστικὴ παράδοση παρατηρητὴ νὰ γνωρίσῃ τὸ βαθυστόχαστο τεχνίτη καὶ νὰ περιμένῃ τὰ δυνάτα ἔργα ἀπὸ κείνον ποὺ τὴν κατέχει. Καὶ σὰ μάτι τέτοιο, ὅχι σὰν ἕναν τεχνίτη ποὺ στρώνεται μπροστὰ στὸ γραφεῖο τοῦ γιὰ νὰ γράψῃ κυριολεχτικώτερα γιὰ νὰ σκαλίσῃ ἕνα ἔργο, ἀλλὰ σὰ μιὰ δυνατὴ ψυχὴ ποὺ αἰσθάνεται ποῖο βυθιὰ ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους ὅλα ἐκεῖνα ποὺ βασανίζουν καὶ ἀπασχολοῦν τὴν τρογύρω τῆς κοινωνία καὶ ποὺ ποθόντας νὰ τὰ ἐξωτερικέψῃ βλέπει νὰ πραγματοποιεῖται τὸνειρὸ τῆς μὲ τὸ κλείσιμο τῶν ἰδεῶν τῆς καὶ τῶν παθῶν τῆς στὰ φανταστικὰ πρόσωπα ἐνὸς ὅποιου ἔργου τέχνης, ποὺ πολὺ λίγο μὰς νοιάζει ἂν εἶναι δρᾶμα ἢ ρομάντζο ἢ ποίημα ἢ δῆγμα, σὰν κάτι τέτοιο λέω βλέπω μπροστὰ μου τὸν Ταγκόπουλο κάθε φορὰ ποὺ πέφτουνε στὰ χεῖρά μου τὰ βιβλία τοῦ.

*

«Ἡ ψυχὴ μας εἶναι σκλάβος, ραγιαδικὴ ψυχὴ, μιὰ καὶ δὲν ξεσκαβώθηκε ἀπὸ τὴν Πρόληψη. Καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ραγιά δὲν ἀναγνωρίζει εὐεργέτη μονάχα ἀφέντη ἔξω. Κι ὅταν τοῦ κάνεις καλὸ τοῦ ραγιά δὲ σ' εὐγνωμονεῖ σὲ μισεῖ. Γιατί πάντα ὁ δούλος μισεῖ τὸν ἀφέντη του». Αὐτὰ λέει ὁ Ταγκόπουλος. Κι αὐτὰ εἶναι λόγια, ὅχι συναρμολογημένα μὲ τὴ σκέψη, ἀλλὰ λόγια ποὺ τὰ αἰσθάνθηκε βυθιὰ ἐκεῖνος ποὺ τᾶγραψε καὶ ποὺ γι' αὐτὸ εἶναι γεμάτα δύναμη καὶ πάθος. Κι αὐτὰ τὰ λόγια θὰ μπορούσε νὰ πῇ κανεὶς πὼς εἶναι ἡ βάση ὅλου τοῦ δραματικοῦ ἔργου τοῦ Ταγκόπουλου. Νὰ σπάσουμε τίς ἀλυσίδες τῆς Πρόληψης καὶ νὰ ζετινάζουμε ἀπὸ πάνω μας ὅλη τὴν περικομιώδικη ρωμαϊκὴ κουτοπονηριά καὶ μικροψυχία τοῦ ραγιά αὐτὰ ἔχουνε γίνεи καὶ ἰδέε fixe τοῦ ποιητῆ τῶν «Ἀλυσίδων». Κι ἀκριβῶς γι' αὐτὸ καὶ ἔως μόνε γι' αὐτὸ, ἐπειδὴ ὅχι μὲ ὑπολογισμό καὶ μὲ σκίδιο, ὅχι σὰ σκέψεις καὶ σὰ στοχασμοὶ ἀλλὰ σὰν ἰδέες fixes δίνουν ἀφορμὴ στὸ γίνεμα τῶν ἔργων τοῦ, γι' αὐτὸ μὰς παρουσιάζονται σὰν ἕνα κομμάτι τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Κι ἡ ἀληθινὴ ζωὴ δὲ γνωρίζει ἐθνικότητα. Κι ἡ ἀληθινὴ ζωὴ δὲ μένει ποτὲ στάσιμη, ἀλλὰ ἀδιάκοπα περπατᾷ καὶ ἀλλάζει καὶ ἀκολουθεῖ μιὰ ἐξέλιξη. Κ' ἐκεῖνο ποὺ χτίζει

Θοῦνε σὲ ἀνάγκη νὰ δώσουνε τοὺς Τούρκους καὶ ξέχωρα ἀπ' ὅλα ἀφ' ἑαυτῶν, ἔπρεπε νὰ βροῦνε ὅτι χρειάζονταν γιὰ τὸ καλὸ τῆς κοινότητος, τὴς ἐκκλησιῆς, δηλ. τὰ σχολεῖα, τὰ νοσοκομεία, τοὺς φτωχοὺς, γιὰ τοὺς δρόμους, τὰ ὑδραγωγεῖα, τὰ γιοφύρια, γιὰ τοὺς ὑπάλληλους τῆς κοινότητος, πολιτοφύλακες, δραγάτες, ταχυδρόμους κτλ. κτλ.

Ἐπρεπε γι' αὐτὸ νὰ ὀρίσουνε, κάθε χρόνο, τί εἶχε νὰ πλερώσῃ τὸ κάθε σπιτικό. Ἀπὸ λεγότανε ἡ ἐξομολογήσις ἐξομολογῶν δηλ. στὸν κάθε κάτοικο τὸ ἀνάλογόν του κατὰ τὸ βίός του. Φροντίζανε γιὰ τὴν κοινωτική περιουσία, ἂν ὑπάρχει, καὶ φιλοτιμιόντανε νὰ διατηροῦνε στὴν κοινότητά τους τὴς ἐκκλησιῆς, τὰ σχολεῖα, νοσοκομεία, ξενοῶνες γιὰ τοὺς φτωχοὺς· διορθώνανε ἢ φτείνανε καινούριους δρόμους, γιοφύρια, ὑδραγωγεῖα, βρύσες, διωρίζανε τοὺς κοινωτικούς ὑπάλληλους καὶ νοιαζόντανε γιὰ κάθε τι πού σύρρενε στὴν κοινότητα. Στὰ πιότερα μέρη οἱ δημογέροντες παίρνανε καὶ μικρὰ χρονιάτικη ἀποζημίωση, 50 ὡς 250 γρ. Κάθε χρόνο στὴ γενική συνταγιά τῆς κοινότητος δίδανε λογαριασμὸν τοὺς κατοίκους γιὰ ὅ,τι κάμνανε καὶ ποῦ ξοδεύανε τὸν παρὰ. Ἄ δὲ φτάνανε τὰ χρήματα, στὸ μέσο τῆς χρονιάς, ἢ ἂν παρυσιαζόντανε ἐχταχτὴ ἀνάγκη δανειζόντανε στὸ ὄνομα τῆς κοινότητος μὲ ἔπρεπε ἡ γενική συνταγιά νὰ παραδεχτῇ τὸ δάνειον εἰς μὴν τὸ πλερώνανε οἱ ἱδιοί.

Οἱ δημογέροντες εἶχανε καὶ δικαστικὴ ἐξουσία· δικάζανε ὅλα τὰ οἰκογενειακὰ ζητήματα μὲ τὸ Δεσπότη ἢ τὸν ἀντιπρόσωπόν του· σὲ πολλὰ ὅμως μέρη δικάζανε ἀνεξάρτητα, κατὰ τὰ ἐθίματά τους· ἢ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ εἶτανε ὑπόχρεη νὰ σέβεται τὴν ἀπόφασιν τῆς δημογεροντίας. Γιὰ τὰ ἄλλα ζητήματα προσπαθοῦσαν, ὅσο μπορούσαν, νὰ μὴν ἀνακατώνουνε τοὺς Τούρκους, καὶ σὲς πιότερες κοινότητες ὁ καντῆς βρισκότανε μόνο γιὰ τὸν τύπον, σὲ μερικές μάλιστα οὕτως ἔκανε πῆγαινε ὁ καντῆς, ἐμνησκε στὴν πρωτεύουσιν καὶ καὶ βούλωνε ὅτι τοῦ ἐστελνε ἡ δημογεροντία. Μὴ καὶ καὶ ποῦ βρισκότανε ὁ καντῆς δὲν μπορούσε νὰ δικάσῃ χωρὶς νὰ εἶναι παρὼν οἱ δημογέροντες.

Γιὰ νὰ μπορούντο οἱ κοινότητες νὰ μνησκούνε ἢ συχεῖς εἶτανε ἀναγκασμένες νὰ κερδίζονε τὴν πρὸς τὰς ἀποστολὰς κάποιου μεγάλου Τούρκου, γι' αὐτὸ στέλνανε ἀντιπρόσωπους ἢ καὶ διατηροῦσαν ἐπίτροπους στὴν Πόλιν πού σκοπὸς τους εἶτανε νὰ πιάσουνε φίλους μὲ τοὺς δυνατοὺς πασάδες καὶ νὰ κερδί-

ζουνε, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, τὴν προστασίαν τους.

Οἱ δημογέροντες ἀντιπροσωπεύανε τὴν κοινότητα σὲ κάθε ζήτημα εἴτε δικαστικὸν εἴτε πολιτικόν, καὶ ἡ ἐξουσία τους δημογέροντες μόνον γνώριζε καὶ κείνους τιμωροῦσε σὲ κάθε περίστασιν πού εἶχε δίκαιον ἢ ἀδικα παράπονα μὲ τὴν κοινότητα.

Ἐξὸν τὰ χρέη πού εἶπαμε οἱ δημογέροντες ἀνακατώνοντανε ὡς καὶ στὸν ἰδιωτικὸ βίον καὶ φροντίζανε γιὰ τὴν τιμὴ καὶ τὴν ὑπόληψιν τοῦ καθενός. Τοὺς φταίχτες τοὺς τιμωροῦσαν μὲ ξύλον ἢ τοὺς ξωκκλησιάζανε. Στὰ σοβαρὰ κακούργηματα παραδίδανε τὸν ἐνοχὸν στὴν Ἀρχή, πράγμα ὅμως πού τ' ἀποφεύγανε ὅσο μπορούσαν. Σὲ μερικὰ μέρη φροντίζανε ὡς καὶ γιὰ τὸ ντύσιμον τῶν γυναικῶν, μὴν τύχη καὶ ξεμυαλιστοῦνε ἀπὸ τὰ λούσα. Τὴ μοιχεία καὶ τὸν ἀτίμασμόν τὴν τιμωροῦσαν ἀλύπητα, πομπέβανε τὴν ἐνοχὴν γυναῖκα καθίζοντάς τινε ἀνακάπουλα ἀπάνω σ' ἓνα γαϊδάρον, κάποτε μάλιστα γδυμένη, καὶ τὴν περπατοῦσαν τοὺς δρόμους (3).

Πολλὲς κοινότητες μνησκόνε μόνες τους καὶ δουλεύανε ξέχωρα ἀπὸ τὴς γειτονικῆς, πῶς συχνὰ ὅμως οἱ κοντινὲς κοινότητες συνεργάζοντανε καὶ διαφέντεβαν ἢ μὴ τὴν ἄλλη. Ἐτοί μορφώθηκε σιγὰ σιγὰ ἓνα εἶδος συνορικῆς ἢ συγκυβέρνησης ἀπὸ πολλὰς κοινότητες πού φροντίζανε ὅλες μαζί γιὰ τὸ κοινὸ καλόν. Καμπόστες κοινότητες βρασταχτήκανε λήστερες, χάρη στὴ θέσιν τους, καὶ ὠργανωθήκανε στρατιωτικὰ, οἱ πῶς πολλὰς ὅμως μὲ ἄλλους τρόπους μπορούσαν νὰ κρατήσουνε τὴν ἀνεξαρτησίαν τους.

Κατὰ τὸν τόπον καὶ κατὰ τὴν περίστασιν τὸ ψυχρόμητο τοῦ Ρωμοῦ κατῴρωσε νὰ νικήσῃ ὅλες τὴς δυσκολίας. Ἐκεῖ πού μόρεσε νὰ βρασταχτῇ ὁλότελα ἀνεξάρτητος μόρφωτε σωστὲς στρατιωτικῆς ἰδιοκυβέρνησης πού σκοπὸς τους εἶτανε νὰ βρασταχτοῦνε ὀργανισμένες γιὰ τὸν ἐκδικητικὸν πόλεμον πού εἶχανε μὲ τὸν ὀχτρὸν, ἄλλοι, πού δὲν εἶτανε βολετοὶ νὰ κρατήσῃ ἡ ἀνάγκη τῆς λεφτεριάς του, προσπαθῶσε μ' ἄλλους τρόπους νὰ βρασταχτῇ τὴν ἰδιοκυβέρνησιν του, καὶ εἶποι βλέπομεν, τὴν ἰδίαν ἐποχὴ λογῆς λογῆς συστήματα ἐφαρμοσμένα, ὅλα ὅμως πετυχημένα καὶ ἁρμονικὰ μὲ τὴν περιστάσιν καὶ τὴν τριγυρίαν.

Παντοῦ τὸ σύστημα τῆς ἰδιοκυβέρνησης κατῴρωσε νὰ φέρῃ τὴν ἐφτυχίαν σὲς κοινότητες καὶ στοὺς κατοίκους, καὶ νὰ κάμῃ τὸ Ρωμὸν νὰ ὑποφέρῃ μὲ ὑπομονὴν τὸ βῆρος τῆς σκληρῆς χωρὶς ὅμως ποτὲς νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ξεχάσῃ τὸν πόδον τοῦ τελειωτικοῦ λυτρωμοῦ.

Δὲν εἶναι δυνατόν ἐδῶ νὰ μελετήσουμε μ' ὅλες

3) Τουρνεφόρτ.

τὴς φιλοκοπιῆς τοῦ τὸ κάθε σύστημα πού ἐφαρμόστηκε, θὰ χρειάζοντανε τόμοι ἀλάκαιροι, δὲν μπορούμε ὅμως καὶ νὰ μὴ ριζοῦμε μὴν ματιὰ σὲς λογῆς ἰδιοκυβέρνησης, γιὰτὶ τόσες ποικιλίαι παρουσιάζονται πού ἀλλοῶς δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ μορφώσουμε σωστὴν ἰδέαν γιὰ τὸ πῶς ὀργανίστηκε καὶ ἰδιοκυβερνήθηκε ἡ Ρωμιόσυν.

(ἀκολουθεῖ)

ΓΙΑΓΚΟΣ ΧΑΤΖΗΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΦΙΛΑΝΤΕΖΙΚΟ

Μία φορὰ καὶ ἓναν καιρὸν, κάτι κακοὶ καὶ διαστρεβίνοι ἀθρόωποι ζούσανε ὁλόγυρα στὴ λίμνη Ἐῖμ. Ἡ ὁμορφία τῆς ζωῆς δὲν τοὺς μάγεβε. Ἡ γλῶσσα τῆς δουλείας δὲν τοὺς ἐφραϊνε. Οὔτε σπέρνανε οὔτε θερίζανε. Ἀρπάζανε γιὰ νὰ φάνε καὶ σφάζανε τοὺς περαστικούς τοὺς ἄμους.

Καὶ τὰ καθάρια νερά τῆς λίμνης Ἐῖμ εἶτανε πάντα μολεμένα ἀπὸ τὸ αἷμα.

Μία μέρα ἡ λίμνη, καταπιραμένη πιά γιὰ τοῦτες τὴς ἀνομίας καὶ γιὰ τὰ φονικά, κάλεσε ὅλα τὰ ψάρια καὶ μίλησε :

— Θέλω νὰ γλυτώσω τὴν ὁμορφίαν τοῦ ἐθνομου τοῦ νεροῦ μου ἀπὸ τὸ αἷμα ἀπὸ τῆς ἀδικίας. Θέλω πιά νὰ εἶμαι ἡ γαλαζία λίμνη Ἐῖμ, ἡ ἀγνή λίμνη πού ἀντιφειγγίζει τὰ οὐράνια. Πάμε νὰ φύγουμε ἀπὸ δῶ. Πάμε νὰ βροῦμε πῶς ἡμεροτόπιον, πού νὰ μὴν τὸνε ρημάζουνε τέτοιοι ἄνεργοι καὶ διαστρεβίνοι ἀθρόωποι. Νὰ ψάξουμε γιὰ καλοὺς ἀθρόωπους.

Σύναξε τὰ ψάρια καὶ σηκώθηκε μαζί τους ψηλὰ στὸν ἀέρα.

Στὴ θέσιν τῆς φάνηκε ἓνας βούρκος βρώμικος, γεμάτος φίδια καὶ φτώματα.

Καὶ ἡ λίμνη Ἐῖμ, ὅταν ἓνα μεγάλο γαλάζιον σύννεφον κυλοῦσε μὲς στὸν ἀέρα.

Τὸ ἀπριλιάτικο τ' ἀγέρι γλυκὰ τὴν ἔφερε σ' ἓνα τόπον πού οἱ ἀθρόωποι καλοῦργίζανε τὴ γῆν. Εἶδε τότες ἡ λίμνη Ἐῖμ κάτι ἀθρόωπους ἀπλοῦς, πού τῆς βλέπανε ξαφνισμένοι. Κατεβηκε κοντήτερα, ἀνέστανε γλυκὰ καὶ ξεθάρρα, καὶ εἶπε :

— Ἡμεροί καὶ ἐργατικοὶ ἀθρόωποι, θέλω νὰ μείνω ἀνάμεσόν σας. Θέλω νὰ καθρεφτίζω τὰ στάχια τὰ χρυσὰ καὶ τὰ λουλουδιασμένα σὰς δέντρακια. Θέλω νὰ σὰς χαρίσω τὴν ἐφτυχίαν, πού σὰς πρέπει, καὶ νὰ ἐκατονταπλώσω τὴ σοδειά σας.

Οἱ χωρικοὶ, καρδιωμένοι πιά, καλωσορίσανε τὴν λίμνην, τῆς τοιμάσανε τὸ μέρος τῆς, φυτέψαν ἱτίες, καὶ ἡ λίμνη, μ' ὅλα τὰ ψάρια, θρονίστηκε τότες στὴ γῆν τους.

Ὁ τόπος, τὴ λίγον καιρὸν, γέμισε χάρες καὶ ὁμορφίαι. Ἡ γῆς του ἔγινε καρπερὴ καὶ πανέμορφη. Τὰ βραχίδια καὶ ἀνταριασμένα σύννεφα τραβούσανε γοργὰ τὸ δρόμον τους, μὴν τύχει καὶ θολώσουνε τῆς λίμνης τὰ νερά τὰ διάφανα.

ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΙΣΣΑ

εἶτανε δὲν εἶναι πιά σήμερον. Κ' ἐκεῖνο πού εἶναι σήμερον δὲ θὰ εἶναι πιά αὔριον. Κι αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλύτερον προτέρημα τοῦ Ταγκόπουλου. Ὅτι δὲν εἶδε οὔτε τὸ Χτές οὔτε τὸ Αὔριον. Ὅτι δὲν κῦτταζε οὔτε ἀπάνω ἀπ' τὸν τοῖχον πού μᾶς χωρίζει ἀπ' τὰ περασμένα οὔτε ἀπάνω ἀπ' τὸ πρόχωμα πού μᾶς χωρίζει ἀπ' τὰ μελλούμενα. «Εἶδα γύρω μου καὶ ἀντίγραψαν μᾶς λέει μόνος του. Κι αὐτὸ εἶν' ἐκεῖνο πού μὲ κάνει νὰ τὸν θεωρῶ ἀληθινὸν τεχνίτην καὶ νὰ αἰστανόμηναι βραδεία ἐχτίμησιν γιὰ τὰ ἔργα του. Γιατὶ ἐκεῖνο πού δὲν κατανοήθηκε ἀκόμα αὐτοῦ κατὰ τὴν εἶναι πῶς ἡ τέχνη δὲν ἐρχεται δίνοντας κάποιους τύπους ζῆν ἡμῶν ὁμορφίας καὶ πάνσοφες συμβουλές καὶ δὲν ξέρω καὶ ἐγὼ τί ἄλλα ὀνειροπλάσματα καὶ ἰδεογενήματα νὰ διορθώσῃ τοὺς λαοὺς, ἀλλὰ ἐρχεται νὰ προσωποποιήσῃ τοὺς πόθους καὶ τὴς Ἀνάγκης πρῶτα μίας Φυλῆς, ἀργότερα μίας Ἐποχῆς. Ἡ τέχνη δὲν εἶναι σχολεῖον ὅπως νομίζουν μερικοὶ, οὔτε βῆμα, οὔτε ἀμβωνάς, ἀλλὰ ἡ προσωποποίηση τῆς δαίνας ἢ τὰδε σωματικῆς ἢ ψυχικῆς διψῆς πού αἰστανέται ἡ ἀνθρωπότης. Ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ Γοτθικὴ δὲν εἶναι τέτοιες πού εἶναι γιὰτὶ οἱ ἀρχιτέκτονες πού χτίσανε τοὺς Παρθενῶνες ἢ τὴς Παναγίας θέλησαν μὲ τὸν τέτοιο ἢ ἄλ-

λοῖωτικόν τύπον τοῦ ἔργου του· νὰ φέρουν τέτοια ἢ ἄλλοιῶτικη ἀλλοίωσιν στὴν ψυχὴ τῶν συγχρόνων τους, ἀλλὰ γιὰτὶ ὁ τέτοιος ἢ ἄλλοιῶτικος ρυθμὸς τοῦ Παρθενῶνα ἢ τῆς Παναγίας τοῦ Παρισιῦ, προσωποποιῶν τοὺς ψυχικούς πόθους καὶ ἱκανοποιῶν σὰν τὴς σωματικῆς διψῆς ἐκείνων πού στείγαν σταν πρωτοχτιστήκαν. Ἐτοί γενιέται ἡ τέχνη, καὶ ὅχι ὅπως φαντάζονται πολλοὶ αὐτοῦ κάτω. Ἀλλοῖμονον στὸν τεχνίτην πού κλῶθοντας ἓνα κάποιον τύπον μίας ζῆν ἡμῶν ὁμορφίας, νομίζει πῶς μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θάκωνε καὶ τὸν κόσμον πού τὸν τριγυρίζει σὲ κάποιον ἀνώτερον ἐπίπεδον, καὶ ἔχει τὴν θαμπομάραν νὰ νομίζῃ τὸ ἔργον του τέλειον μόνον καὶ μόνον γιὰτὶ ζήτησε νὰ τὸ κᾶν τέτοιο χωρὶς νὰ ξέρῃ πῶς στὴν τέχνην δὲν εἶναι τέλειον παρὰ μόνον ὅ,τι εἶναι ζωντανὸ καὶ δὲν εἶναι ζωντανὸ παρὰ μόνον ὅ,τι εἶναι ἀληθινόν. Τὰ ἔργα τῶν κἀπῶν τέτοιων πού ἀνάφερα παραπάνω τουλάχιστον ὅσα ἀνήκουν στὸ εἶδος τοῦ λόγου, εἶναι καλὰ νὰ διαβάζονται ἀπὸ τὸν ἀμβωνα καὶ νὰ τὰκούρῃ ὁ κόσμος καὶ νὰ σταυροκοπιέται χωρὶς νὰ αἰστανέται καμμιὰ συγκίνηση, ἄς μὴ φαντασθῇ ὅμως κανεὶς ὅτι μπορούν νὰ πᾶνε πῶς πέρα, ἢ ὅτι μπορούν νὰ χροῦν κανένα διαιώμα ἢ καμμιὰ θέσιν στὴν ἱστορίαν ἐνός λαοῦ. Ὁ κόσμος γιὰ νὰ συγκινή-

θῇ θέλει νὰ δῇ τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ τὸν ἑαυτὸν του δὲ θὰ τὸν δῇ ποτὲ στὰ ἔργα πού νυμίζον πῶς τὸν τελειοποιῶν, ἀλλὰ μόνον σ' ἐκεῖνα πού ἐκφράζουν τὴς λαχτάρας του ἢ βούλῃ τριγύρω τὴν πολεμικὴν λαχτάραν καὶ ὁ κόσμος ὀνειρεύεται νίκας καὶ ἐκδίκησεις. Ὁ τεχνίτης ἔχοντας τὴν εὐκρίστησιν ἐκατὸ φορὲς μεγαλύτερη ἀπὸ τοὺς τριγύρω του αἰστανέται καὶ τὴν λαχτάραν τοὺς ἐκατονταπλάσια καὶ γράφει μὴν Μασσαλιώτιδα. Αὐτὸς εἶν' ὁ ἀληθινὸς τεχνίτης. Σήμερον ἴσα ἴσα πέρασεν σκεδὸν ὅλη τὴ μέρα μπροστὰ στὰ ἔργα τοῦ Rubens. Εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ κανεὶς τὸ χάος πού χωρίζει τὰ σώματα τῶν ἔργων τοῦ τέτοιο πού εἶναι, ἀπ' ὅτι θάπρεπε νὰ εἶναι ἂν ἀκολουθοῦσανε σχολαστικὰ τὴν παράδοσιν τῶν θεμάτων πού παρασταίνον. Οἱ Θεοὶ τοῦ καὶ οἱ Παναγίες τοῦ δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ὁλοζώντανον καὶ ροδόκκιον Φλαμαντοῦ, κορμιὰ πού θὰ τὰ συναντοῦσε κανεὶς κάθε στιγμὴν μπροστὰ τοῦ στο δρόμον, ἂν ὁ δημιουργὸς τοὺς ἐξωτερικεύοντας τὰ εἶναι τῶν συγχρόνων του δὲν τοὺς εἶναι, κατὰ τὸ ἥρα καὶ αἰσθητικόν. Κι αὐτὸς εἶναι ὁ ρόλος τοῦ Μεγάλου Τεχνίτη. Νὰ παραδώσῃ στὴν αἰωνιότητα ζωντανὴν τὴν ζωγραφίαν τῶν συγχρόνων του προσωποποιώντας τοὺς πόθους τους, ὅπως ὁ ἱστορικὸς τὴν